

ДЕМІДОВА В.В.

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Питання визначення обставин, що підлягають доказуванню в окремих видах злочинів, перебувають у полі зору як учених, так і працівників правоохоронних органів, оскільки ця проблема має велике значення на законодавчому, науковому і практичному рівнях. Так, реалізуючи процес доказування, органи і особи, які відповідальні за хід кримінального провадження, повинні встановити такий обсяг обставин, який буде достатнім для вирішення кримінального провадження по суті. Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, є загальними та єдиними для всіх кримінальних правопорушень і визначені кримінальним процесуальним законодавством у ст. 91 КПК України. Крім того, знання обставин надає можливість слідчому обрати алгоритм дій під час розслідування злочину, а також встановлює цілі розслідування. Тому обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування окремих видів злочинів, мусять встановлюватися, досліджуватися та підлягати доказуванню у кожному кримінальному провадженні. З огляду на особливості окремих видів злочинів обсяг та перелік обставин, що підлягають доказуванню, розширюється та конкретизуються. Такий підхід потрібен для того, щоб його можна було використати на практиці. У межах побудови методики розслідування жорстокого поведження з тваринами перелік обставин, що підлягають доказуванню, під час розслідування зазначеної категорії злочинів стає об'єктом наукового інтересу та потребує обґрунтування і розроблення. Тому ця проблема є актуальною і потребує подальшого вивчення.

У статті сформульовані та розглянуті обставини, що підлягають доказуванню під час провадження досудового розслідування у кримінальних провадженнях про жорстоке поведження з тваринами. Проаналізовано основні теоретико-методологічні підходи в криміналістиці до визначення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Підкреслено, що предмет доказування єдиний для усього кримінального процесу, крім того, він конкретизується під час провадження у конкретних справах. Доведено, що перелічені у статті обставини потребують встановлення та доведення у всіх кримінальних провадженнях за фактом жорстокого поведження з тваринами.

Ключові слова: *доказування, жорстоке поведження з тваринами, кримінальне провадження, обставини, предмет доказування.*

The question of determining the circumstances to be proved in certain types of crimes is in the sight of both scientists and law enforcement officers, since this problem is of great importance at the legislative, scientific and practical levels. Thus, in realizing the process of evidence, the authorities and persons responsible for the criminal proceedings should establish such circumstances as would be sufficient to resolve the criminal proceedings in substance. The circumstances which are subject to proof in criminal proceedings are common and unified for all criminal offenses and are defined by the criminal procedural law in Art. 91 CPC of Ukraine. In addition, knowledge of circumstances provides an opportunity for the investigator to choose an algorithm for action in the investigation of a crime, and also establishes the objectives of the investigation. Therefore, the circumstances to be proved during the investigation of certain types of crime must be established, investigated and subject to proof in each criminal proceeding. Given the peculiarities of certain types of crimes, the scope and list of circumstances to be proved are expanded and specified. This approach is needed in order to be used in practice. As

part of the construction of a methodology for investigating ill-treatment of animals, a list of circumstances to be proven during the investigation of this category of crimes becomes an object of scientific interest and needs justification and development. Therefore, this problem is relevant and requires further study.

The article formulates and examines the circumstances to be proved during the pre-trial investigation into criminal proceedings on ill-treatment of animals. The main theoretical and methodological approaches in criminology are analyzed to determine the circumstances to be proved in criminal proceedings. It is emphasized that the subject of evidence is the only one for the entire criminal process, in addition, it is specified in the course of proceedings in specific cases. It is proved that the circumstances listed in the article require the establishment and proof in all criminal proceedings of the fact of ill-treatment of animals.

Key words: *evidence, ill-treatment of animals, criminal proceedings, circumstances, subject of evidence.*

Вступ. Загальний перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, закріплено у ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України. Проблема кримінально-процесуального доказування не втрачає своєї актуальності як серед учених, так і серед працівників правоохоронних органів. Одержання інформації про обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, є основною метою кримінально-процесуального пізнання. Реалізуючи процес доказування, органи і особи, які відповідальні за хід кримінального провадження, повинні встановити такий обсяг обставин, який буде достатнім для вирішення кримінального провадження по суті. З метою використання на практиці вченими з огляду на конкретні особливості різних категорій злочинів обставини, які підлягають доказуванню, розширюються та конкретизуються. У межах побудови методики розслідування жорстокого поводження з тваринами перелік обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування зазначеної категорії злочинів, стає об'єктом наукового інтересу та потребує обґрунтування і розроблення.

Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевой, Л.Я. Драпкін, А.Я. Дубинський, В.А. Журавель, В.С. Зеленецький, В.С. Кузьмічов, В.В. Лисенко, В.К. Лисиченко, В.В. Логінова, А.А. Мацола, Г.А. Матусовський, В.О. Образцов, М.А. Погорєцький, М.В. Салтевський, С.О. Сафонов, С.М. Стахівський, В.В. Тіщенко, П.В. Цимбал, С.С. Чернявський, В.Ю. Шепітько та інші вчені у своїх працях приділяли увагу теоретичним аспектам будови методики розслідування злочинів, а також проблемі окреслення обставин, які підлягають доказуванню під час розслідування окремих видів злочинів місця.

Постановка завдання. Метою статті є визначити обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування жорстокого поводження з тваринами.

Результати дослідження. Для повного та неупередженого проведення досудового розслідування, будовання версій і планування досудового розслідування слідчий повинен знати елементи предмета доказування розслідуваного ним злочину. Це важливо через те, що під час досудового слідства від останніх залежить вибір слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування конкретного виду злочину. Предмет доказування закладає фундамент для правильної кримінально-правової кваліфікації вчиненого суб'єктом злочину суспільно-небезпечного діяння, цілеспрямованого здійснення сторонами процесуальних повноважень у кримінально-процесуальному провадженні у конкретній справі, індивідуалізацію кримінального покарання винних осіб і відшкодування завданої шкоди [1, с. 238].

На думку Р.С. Белкіна та Г.Г. Зуйкова, структура кожної методики розслідування окремих видів злочинів передбачає визначення обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування цього виду злочину, а також визначення особливостей відкриття кримінальних проваджень цієї категорії [2, с. 366]. В.А. Журавель наголошує, що процедура формування обставин, які підлягають з'ясуванню, зумовлена трьома чинниками: предметом доказування, кримінально-правовою та криміналістичною характеристикою певного злочинного прояву. При цьому предмет доказування як абстрактна інформаційна модель, що відображається у нормах чинного КПК України і є визначальною базою для всіх злочинних діянь без винятку, до криміналістичної методики має опосередковане зовнішнє відношення. Безпосереднє внутрішнє відношення до методики розслідування мають обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування певної категорії злочинів. Саме вони відображаються в окремих криміналістичних методиках різних рівнів консолідації й зумовлюють визначення напрямів

розслідування та шляхів розв'язання його завдань. При цьому обставини, що підлягають доказуванню як структурний елемент окремої криміналістичної методики, є більш широким за своїм змістом поняття, ніж предмет доказування, зафіксований у КПК України, оскільки вони базуються на кримінально-правовій та криміналістичній характеристиках певного різновиду злочинних проявів. Щодо співвідношення криміналістичної характеристики та обставин, які підлягають з'ясуванню, то їх слід розглядати як різні за змістом і функціональною спрямованістю самостійні структурні елементи методики розслідування окремих видів злочинів, які конкурують один з одним і призначені для вирішення різнопланових завдань розслідування. На думку науковця, функціональне призначення обставин, які підлягають з'ясуванню полягає в тому, що вони надають розслідуванню цілеспрямованості, зумовлюють формування його завдань, забезпечують необхідну повноту і всебічність досліджуваної події. Ці функції реалізуються передусім завдяки формуванню широкого кола завдань розслідування і визначенню засобів їх вирішення [3, с. 15–16].

У ст. 2 КПК України надано вичерпний перелік завдань кримінального провадження, для вирішення яких слідчому необхідно провести повне та всебічне дослідження предмета доказування, а тому обставинами, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, можна вважати упорядковану інформацію, підґрунтям якої служать норми кримінального та кримінального процесуального права, яка може як входити до предмета доказування, так і бути ширшою, виходячи за його межі.

У ст. 91 КПК України визначено загальне коло обставин, які підлягають доказуванню у кожному кримінальному провадженні та до яких входять такі: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для ухилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення, зокрема пов'язаних із незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засіб чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [4].

Аналізуючи цю статтю КПК України, ми можемо зробити висновок, що слідчий під час розслідування жорстокого поводження з тваринами повинен встановити та дослідити всі обставини, які можуть вказувати на наявність або відсутність складу злочину, пом'якшувальних або обтяжуючих обставин для підозрюваного, тобто інформації, яка має кримінально-правове та кримінально-процесуальне значення для правильного вирішення завдань провадження на будь-якому етапі розслідування.

Крім тих обставин, які зазначені в ст. 91 КПК України, під час розслідування злочинів часто встановлюються такі обставини, які правового значення не мають і тому не потребують доведення, але необхідні в криміналістичному сенсі для успішного розслідування [5, с. 263]. Наприклад, не маючи даних про особу свідка і його взаємини з підозрюваним, вкрай важко визначити тактику допиту цього свідка, тобто є факти й обставини, які мають велике криміналістичне значення, хоч підлягають встановленню, але не входять до предмета доказування у справі [6, с. 332].

В.Ю. Шепітько виділив такі обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування кримінального провадження: просторово-часові зв'язки між окремими слідами злочину та обставинами події; ідентифікаційні та ситуаційні властивості слідів і їх доказову цінність; причини відсутності або наявності слідів як фактів, що суперечать природному перебігу аналогічних подій (негативні обставини) [7, с. 379].

З огляду на думки науковців і положення КПК України під час розслідування жорстокого поводження з тваринами слідчому необхідно встановити та доказати:

1) відомості, що стосуються події кримінального правопорушення: час, місце, спосіб вчинення та приховування злочину, знаряддя вчинення злочину, «слідова картина»;

2) підозрювана особа, вік, вираз життя, наявність чи відсутність попередніх судимостей, стан здоров'я та психіки, кількість осіб, які брали участь у вчиненні злочину, роль у цьому кожного з них, обставини виникнення злочинного наміру, підготовка та приховування злочину;

3) причинно-наслідкові обставини: наявність причинного зв'язку між діями винних осіб та їх наслідками, виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, і заходів, яких необхідно вжити для їх усунення;

4) інші обставини: встановлення винуватості обвинувачуваного у вчиненні кримінального правопорушення, форми вини, мотиву і мети; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Розглянемо роль кожної групи обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування жорстокого поводження з тваринами окремо. Зокрема, відомості, що стосуються події кримінального правопорушення, є основоположними для проведення досудового розслідування, адже за відсутності події кримінального правопорушення кримінальне провадження, відповідно до ч. 1 ст. 284 КПК України, підлягає закриттю. Відомості про елементи з першої категорії є основоположними для встановлення відомостей з наступних груп. Зрозуміло, що встановлення події кримінального правопорушення неможливе без визначення часу та місця вчинення злочину. Відомості про час і місце надають слідчому змогу будувати версії, перевіряти алібі підозрюваного, правильно кваліфікувати діяння особи злочинця. Адже в ст. 299 КК України зазначено, що, якщо жорстоке поводження з тваринами було вчинено в присутності малолітньої або неповнолітньої особи, це діяння повинно кваліфікуватися за ч. 2 ст. 299 КК України. Згідно зі статистичними даними, часто аналізований злочин має місце на дитячих майданчиках, у парках тощо, де є велика кількість дітей. Встановлення способу вчинення жорстокого поводження з тваринами також є необхідним складником для формування версій, визначення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій. «Слідова картина» злочину також має фундаментальне значення для доказової інформації. Вона надає змогу встановити час, спосіб, знаряддя вчинення злочину, а також призначити експертизи.

Суб'єктом жорстокого поводження з тваринами може бути фізична, осудна особа, якій виповнилось шістнадцять років. Коли встановлено особу, яка вчинила злочин, слідчий повинен встановити дані про підозрюваного, а саме: прізвище, ім'я та по батькові; вік; місце народження, мешкання та роботи, якщо не працює, то в зв'язку з чим, як давно, які засоби існування; освіта; сімейний стан, наявність і вік дітей; наявність хронічних фізичних і психічних захворювань. Отримані дані про особу злочинця формують у слідчого психологічний портрет підозрюваного, що допомагає плануванню досудового розслідування, вибрати тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а також встановити наявність причинного зв'язку між діями винних осіб та їх наслідками, виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину. Крім того, встановлення даних про здоров'я особи має значення під час вирішення питання про осудність особи, яка вчинила злочин, про необхідність залучення захисника, про призначення примусового лікування, з'ясування обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання, обтяжують чи пом'якшують покарання.

Під час досудового розслідування необхідно доказати винуватість обвинуваченого у вчиненні жорстокого поводження з тваринами, форму його вини, мотив, мету вчинення цього злочину. Також у злочинах щодо жорстокого поводження з тваринами необхідно довести корисливий або хуліганський мотиви, мету злочину та форму вини. У кожному конкретному випадку слід встановити, в чому полягає той чи інший мотив (наприклад, корисливий) [8, с. 104–105]. Щодо вчинення жорстокого поводження з тваринами в співучасті, то встановленню підлягає відповідне діяння кожного співучасника.

Встановлення обставин, що характеризують вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, є однією з обов'язкових обставин, що підлягають доказуванню в будь-якому кримінальному провадженні. За результатами дослідження норм кримінально-процесуального закону можна виділити три види шкоди: фізичну (заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого, що властиво розбійним нападам), майнову (пошкодження або знищення різного майна, відчуження майна) та моральну (втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб). Потрібно встановити, на кого саме покладається обов'язок відшкодувати шкоду, завдану злочином [9, с. 164–169]. У кримінальних правопорушеннях про жорстоке поводження з тваринами шкода може бути майновою та/або моральною. Наприклад, під час вбивства свійських тварин, таких як корова, кінь тощо, хазяїну тварини буде завдана моральна та матеріальна шкода.

Також важливою обставиною, яка підлягає доказуванню, є обставини, що обтяжують покарання під час вчинення жорстокого поводження з тваринами, а саме: вчинення злочину особою повторно

та рецидив злочинів; вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою; особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, спричиненому вживанням наркотичних засобів або психотропних речовин; вчинення злочину з особливою жорстокістю; тяжкі наслідки, завдані злочином; вчинення злочину з використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством. У свою чергу, обставиною, що найчастіше трапляється серед обставин, які пом'якшують покарання, є вчинення злочину неповнолітнім.

Щодо виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину, то О.М. Джужа вважає за доцільним застосовувати кримінологічну класифікацію причин вчинення злочинів як сукупність таких обставин, що взаємодіють один з одним: антигромадські (антисоціальні) погляди (властивості) злочинця, які створили умови для виникнення в його свідомості мотивації вчинення злочину; зовнішні обставини, що сформували ці погляди; конкретні життєві ситуації, які у взаємодії з життєвими принципами особи спричинили вчинення ним злочину, умови, які полегшили вчинення злочину [10, с. 79–91].

Жорстоке поводження з тваринами є специфічним злочином та, звісно, до обставин, які підлягають доказуванню під час розслідування окремих видів злочинів, входять загальні та спеціальні, які притаманні тільки цій категорії злочинів, до яких можна віднести такі: жорстоке поводження з тваринами призвело до каліцтва чи загибелі тварини; нацькування тварин одна на одну чи інших тварин; публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами; а також поширення матеріалів із закликами до вчинення жорстокого поводження з тваринами; вчинення злочину з особливою жорстокістю; вчинення у присутності малолітнього чи неповнолітнього; вчинення злочину щодо двох і більше тварин. Як бачимо, перелічені нами обставини залежать від способу вчинення злочину, місця, часу, особи злочинця та причинно-наслідкових обставин.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, є загальними та єдиними для всіх кримінальних правопорушень та визначені кримінальним процесуальним законодавством у ст. 91 КПК України. Крім того, знання обставин надає можливість слідчому обрати алгоритм дій під час розслідування злочину, а також встановлює цілі розслідування. Тому обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування окремих видів злочинів, мусять встановлюватися, досліджуватися та підлягати доказуванню у кожному кримінальному провадженні. Однак з огляду на специфіку кожного виду злочину можна виділити індивідуальні компоненти обставин, які підлягають також доказуванню. Обставини, що становлять особливості предмета доказування у кримінальних провадженнях про жорстоке поводження з тваринами, мають матеріально-правове, цивільно-правове, кримінальне процесуальне значення, які є достатніми фактичними даними, що допомагають вирішити завдання кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13.07.2012 р. / за ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйдиби, М.І. Хавронюка. Харків : Фактор, 2013. 1072 с.
2. Криміналістика : учебник / под ред. Р.С. Белкина, Г.Г. Зуйкова. Москва, 1968.
3. Журавель В.А. Обставини, що підлягають з'ясуванню, у структурі криміналістичної методики. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2010. Вип. 10. С. 12–20.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Гумін О.М., Коваль Ю.Є. Обставини, що підлягають доказуванню під час досудового розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті. *Вісник № 876*. Львів : Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка», 2017. С. 261–268.
6. Криміналістика : учебник / Бурнашев Н.А., Быков В.М., Волынский А.Ф., Закатов А.А., и др.; под ред.: Волынский А.Ф., Филиппов А.Г. (отв. ред.). Москва : Спарк, 1998. 543 с.
7. Криміналістика : підручник / за ред. В.Ю. Шепітько. Київ, 2001.
8. Коваленко Є.Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 632 с.
9. Кушнерик Ю.А. Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях про грабежі та розбої. *Вісник кримінального судочинства*. № 3. Київ, 2015. С. 164–169.
10. Курс кримінології : загальна частина : підручник : у 2 кн. / за заг. ред. О.М. Джужи. Київ, 2001. 480 с.